

УДК 378:373.2

**ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ВИХОВАТЕЛІВ ДНЗ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ВНЗ**

Желан А. В.

У статті розглянуто питання актуальності формування музичної компетентності майбутніх вихователів ДНЗ. Розглянуто практику викладання предмета "Методика музичного виховання у ДНЗ" для бакалаврів. Запропоновано аудиторні блоки дисципліни, що сприяють розвитку теоретичної, творчої та діяльнісної компетенцій студентів. Виділено чинники розвитку музичної компетентності та причини, що не сприяють підвищенню рівня професійної готовності студентів до педагогічної професії.

Ключові слова: музична компетентність, формування, вихователь, чинники розвитку, музичне виховання, професійна підготовка.

В статье рассмотрены вопросы актуальности формирования музыкальной компетентности будущих воспитателей ДООУ. Рассмотрена практика преподавания предмета "Методика музыкального воспитания в ДООУ" для бакалавров. Предложены аудиторные блоки дисциплины, которые способствуют развитию теоретической, творческой и деятельной компетенций студентов. Выделены факторы развития музыкальной компетенции и причины, которые не способствуют повышению уровня профессиональной готовности современных студентов к педагогической профессии.

Ключевые слова: музыкальная компетентность, формирование, воспитатель, факторы развития, музыкальное воспитание, профессиональная подготовка.

The article deals with the importance of musical competency formation in future preschool educators. The practice of teaching "Methodology of Music Education in Preschool Educational Institutions" to bachelors is considered. Auditorium units of the discipline that promote the development of theoretical, creative, and activity competencies in students are proposed. Factors in musical competency development and causes that are not conducive to raising the level of professional preparedness of students for the teaching profession are highlighted.

Key words: musical competency, formation, educator, factors of development, music education, professional training.

Майже кожна стаття за останнє двадцятиліття, в якій піднімаються освітні питання, розпочинається словами: "У наш час відбуваються глобальні зміни (зрушення, реформи) в галузі освіти, в підготовці педагогічних кадрів тощо". Ще у 2003 р. Україна офіційно задекларувала свої наміри реформування вищої освіти відповідно до європейських тенденцій її розвитку, подавши заявку на приєднання до Болонського процесу, а у 2005 р. прийняла на себе формальні зобов'язання реформувати систему вищої освіти відповідно до стандартів та рекомендацій Європейського простору вищої освіти, підписавши Болонську декларацію [4]. Але, на жаль, за 12 років проблеми, які були в галузі освіти, так і залишаються не вирішеними. Ми намагаємося змінити перелік і кількість назв напрямів та спеціальностей, запровадити Європейську кредитну трансферно-накопичувальну систему та додаток до диплому європейського зразка, розвинути академічну мобільність. Але незважаючи на зміни, ми не можемо вирішити найголовнішу проблему – забезпечити високу якість вищої освіти.

За останнє десятиліття рівень підготовленості випускників ВНЗ до професійної діяльності значно знизився. Виникає логічне питання: можливо, ми звертаємо увагу не на ті речі, забуваємо про економічний стан в країні, не повністю враховуємо національний фактор у виборі інструментів реформування освіти? На нашу думку,

неврахування саме перерахованих чинників гальмує розвиток професійного рівня сучасних випускників, а саме випускників педагогічних ВНЗ.

Прийшовши в будь-який навчальний заклад, ми хочемо зустріти там досвідчених, висококваліфікованих фахівців. Говорячи сучасною мовою – компетентних фахівців у галузі освіти. На перший курс педагогічного ВНЗ часто приходять діти, які в майбутньому не бачать себе в отримуваній професії. Бо вони за балами ЗНО, чи за матеріальним статком сім'ї, змогли вступити тільки сюди (в педагогічний потрапити легше, ніж в медичний, економічний чи юридичний). Тому відповідальний та усвідомлений вибір майбутньої професії як найголовніший фактор, що докорінно впливає на бажання вчитися, а відповідно і на кінцеву якість отриманої освіти, залишається поза увагою. Зниженню рівня професійної підготовки сприяє ще один фактор: у гонитві за кількістю студентів ми на перший курс набираємо їх більше, аніж це потрібно для закладів освіти. І сучасний студент вже знає, що завтра він не зможе отримати роботу, не буде конкурсу на посаду, тому нема чого працювати на лекціях, практичних, бажати чогось досягти і чогось навчитися.

Наступний чинник, який, на наш погляд, потребує більш детального розгляду і осмислення – це розподіл годин, наданих для аудиторної та самостійної роботи. На жаль, випускник школи, завтрашній студент, не вміє користуватися бібліотечними фондами, не має навичок самостійного опрацювання першоджерел (зрозуміло, ми говоримо не про всіх, але про більшу частину). В цьому відпадає потреба, бо в Інтернеті можна безкоштовно, без реєстрації знайти будь-яку інформацію, курсову чи дипломну (те, що в усьому цивілізованому світі зробити майже неможливо). Оцінити самостійні завдання студентів, рівень їх обізнаності та знань стає практично нереально, бо немає впевненості, що вони самі їх зробили. Педагог під час малої кількості аудиторних занять не встигає тісно познайомитись зі студентами, пізнати рівень їх знань, надати змістовну інформацію з курсу. Відповідно виникає проблема: основна частина матеріалу виноситься на самостійне опрацювання (самостійна робота студентів складає 70 % навчального часу), але в університет вступає студент, який не готовий і не вміє займатися самостійною роботою. В результаті отримуємо низький рівень досягнень студентів, що призводить до зниження мотивації і загальної некомпетентності випускника.

Отже, без відбору студентів, що хочуть і спрямовані у майбутньому займатися педагогічною діяльністю, без узгодженості між аудиторною і самостійною роботою, без тісного контакту між педагогом і студентом ми не зможемо отримати компетентного студента з високими результатами навчання.

Ми не випадково так багато уваги приділили складовим успішної навчальної діяльності майбутніх педагогів та вихователів. Фахівець у освітній галузі стає фахівцем і професіоналом завдяки отриманим знанням, умінням, навичкам та практичному досвіду. Ці складові характеризують сутність діяльності сучасного педагога та вихователя, є запорукою володіння ними фаховими компетентностями.

До визначення сутності поняття "компетентність", переліку необхідних для сучасного педагога компетентностей і розробки технологій їх формування долучилися представники науки і педагогічної практики (В. Бондар, В. Кальней, М. Красовицький, А. Хуторський, С. Шишков, М. Чошанов та ін.), зокрема вітчизняні науковці (Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачова). Сучасні підходи до проблеми професійної підготовки кадрів для системи дошкільної освіти розглядають Л. Артемова, Г. Беленька, Л. Загородня, І. Луценко, М. Машовець, Т. Поніманська, С. Попиченко.

Компетенція тлумачиться в словниках як добра обізнаність із чим-небудь. Слово походить від лат. "competitio" (відповідність, узгодженість) – знання і досвід у певній сфері. Компетенція включає інтелектуальний і фізичний інструментарій певної діяльності [3]. На наш погляд, знання своєї справи, творчий підхід до роботи, здатність до самоосвіти та самокритичності, впевненість та професійна відповідальність – ось складові компетентності сучасного педагога.

Останнім часом в освітньому просторі України помітно поширилися ідеї компетентнісного підходу. Як зазначає І. Казанжи, компетентнісний підхід – це спроба привести вищу освіту у відповідність з потребами ринку праці, запитами особистості й суспільства. Компетенції закладаються в освітній процес вищої школи технологіями, змістом, стилем життя навчального закладу, взаємодією між викладачем та

студентом. Тому і підготовка фахівців у вищій школі України повинна визначатися саме якістю державних освітніх стандартів, навчальних планів і програм, моделей випускників, а також ступенем кваліфікації викладацького складу, рівнем навченості студентів, станом виховної роботи і матеріально-технічної бази та соціально-побутових умов студентів і викладачів [2].

В нашій статті ми хочемо звернути увагу на професійну компетентність сучасного вихователя ДНЗ. Компетентність вихователя поділяється на ключову, базову та спеціальну. Ключова компетентність необхідна для будь-якої професійної діяльності, вона пов'язана з успіхом особистості розв'язувати професійні завдання з використанням інформації, комунікації та соціально-правових основ поведінки особистості в суспільстві. Базова компетентність відображає специфіку педагогічної діяльності, є необхідною для побудови професійної діяльності в контексті вимог до системи освіти на певному етапі розвитку суспільства. Спеціальна компетентність відображає специфіку конкретної або понадпредметної сфери професійної діяльності. До спеціальної компетентності в діяльності вихователя ДНЗ відносять і музичну компетентність.

Майже всі студенти – майбутні вихователі вважають, що музичним вихованням дітей у ДНЗ повинен займатися музичний керівник, людина, яка отримала фахову музичну освіту. Функція ж вихователя – організувати дітей і відвести їх на музичне заняття, вивчити вірші на музичне свято та слідкувати за поведінкою під час їх проведення.

Ознайомлюючись під час навчання у ВНЗ з Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, програмами для ДНЗ ("Я у світі", "Дитина", "Дитина в дошкільні роки", "Українське дошкілля", "Впевнений старт"), майбутній вихователь усвідомлює, що музичне виховання є органічною складовою всього навчально-виховного процесу в дитячому садку, є важливим елементом гармонійного розвитку дитини. Саме в процесі музичного виховання створюються умови для особистісного становлення і творчої реалізації кожної дитини, формування її життєвої компетентності, її ціннісного ставлення до навколишнього світу і до самої себе. І високого результату в цій справі можна досягти загальними зусиллями вихователя і музичного керівника.

Проблемі музично-педагогічної підготовки фахівців дошкільної освіти в умовах навчання у ВНЗ присвятили свої праці вітчизняні (О. Белікова, Р. Савченко, Т. Танько, М. Чернявська) та російські вчені (Н. Ветлугіна, О. Гогоберідзе, О. Кенеман, Л. Комісарова, О. Радинова). Посилення музично-педагогічної спрямованості процесу підготовки вихователів пов'язане з пошуком варіантів оптимального поєднання теоретичних і практичних курсів, які активізують готовність майбутнього вихователя до наповнення різних видів музично-естетичної діяльності у дошкільному закладі.

Як зазначає М. Чернявська, дуже важливо, щоб процес формування в майбутніх вихователів музичної культури та освіти будувався на науковій основі, проводився за відповідною програмою, яка враховує сучасний рівень розвитку різноманітних видів мистецтва, дотримує принципів поступовості, послідовності ускладнення вимог, диференційованого підходу до знань та вмінь [7].

Щоб зрозуміти, до яких видів діяльності повинен бути готовий майбутній вихователь і якими знаннями та навичками володіти, розглянемо функції, які виконує вихователь ДНЗ щодо музичного виховання дітей.

Одним з головних інструментів у роботі вихователя є його голос і мовлення. Можна не вміти гарно співати, не знати музичну грамоту, не володіти технікою імпровізування, але якщо педагог вміє цікаво розповісти про музику, про почуття, які може розкрити музика, передати своє захоплення цим видом мистецтва, то він тим самим виконує орієнтувальну функцію. Основна її мета – формувати в дітей ставлення до музичного мистецтва як до культурної цінності.

В межах інформаційної функції вихователь повинен бути ознайомлений з методикою музичного виховання, володіти виконавськими навичками і вміннями у всіх видах музичної діяльності (спів, гра на дитячих музичних і шумових інструментах, рухи під музику), вміти організувати прослуховування музичних творів і провести музично-дидактичні ігри, брати активну участь і допомагати музичному керівнику проводити дозвілля, свята й розваги.

В контексті розвивальної функції вихователь, упроваджуючи індивідуально-диференційований підхід, застосовуючи музику на інших заняттях та будучи активним учасником музичних занять, повинен підтримувати інтерес дітей до музичної діяльності, активізувати самостійність і творчі прояви малюків, розвивати їх чуттєву сферу, образне мислення та мовлення; бути обізнаним з методами діагностики музичного розвитку дітей.

Основною метою мобілізаційної функції є мотивування та сприяння бажанню дітей самостійно займатися музичною діяльністю, брати активну участь у музичних іграх, театральних виставах. Для цього вихователь повинен орієнтуватися в музичному матеріалі, вміти підібрати доступні дітям музичні твори, творчі завдання тощо [5].

Викладач Криворізького національного університету О. Белікова конкретизує базові компетенції вихователя ДНЗ з урахуванням специфіки музично-педагогічної діяльності, а саме: діагностування задатків та здібностей дитини, емоційного відгуку на музику, уявлення про музику як вид мистецтва; знання про музичні професії; уявлення про основні види музики, її жанри, уявлення про музичні інструменти, особливості їх звучання, сприймання музики; діагностування рівня музичної культури, естетичних уподобань, вокальних даних, уміння пластично передати характер музики, ритм, темп, динаміку; володіння навичками виразних рухів під музику; гру на дитячих музичних інструментах; вміння вербально виражати музичні уподобання, своє ставлення до музики; вміння оцінювати себе в різних видах музичної діяльності [1].

Для підготовки майбутнього вихователя до музичного виховання дітей навчальним планом ВНЗ передбачено викладання дисципліни "Теорія та методика музичного виховання". Так, в Інституті педагогічної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського цю навчальну дисципліну викладають студентам IV курсу (спеціальність "Початкова освіта", спеціалізація "Дошкільна освіта") у VII та VIII семестрах. Відповідно до навчальної програми, на вивчення курсу дається 3 кредити (90 годин), які складаються з лекційних (12 годин), практичних (18 годин) занять та самостійної частини (60 годин). Зазначимо, що кількість аудиторних годин кожен рік скорочується.

В межах даної дисципліни студенти отримують музично-теоретичну та методичну підготовку. Зміст курсу поетапно вводить студента у світ музичного мистецтва та сприяє формуванню музичної компетентності у майбутніх вихователів. Програма дисципліни поділена на три блоки: теоретико-пізнавальний, практико-оцінювальний та творчо-діяльнісний.

Розкриємо зміст кожного із запропонованих блоків.

Теоретико-пізнавальний блок. На лекційних та практичних заняттях розглядаються наступні теми: "Естетичне та музичне виховання дітей дошкільного віку, його мета і завдання. Музичний компонент сучасних програм для ДНЗ", "Історія вітчизняної теорії та методики музичного виховання (М. Лисенко, К. Стеценко, М. Леонтович, Б. Яворський, В. Шацька, Д. Кабалевський, Н. Ветлугіна)", "Зарубіжні теорії музичного виховання (Ж. Далькроз, К. Орф, З. Кодаї)", "Сучасні дослідження у сфері музичного виховання дітей (Т. Науменко, О. Радинова, А. Шевчук, Л. Левченко)", "Вікові особливості музичного виховання дошкільників. Вплив музики на стан дитини", "Функції вихователя стосовно музичного виховання. Створення розвивального середовища в групі для стимулювання дитячої творчості. Музика упродовж дня (в садочку та вдома)". Саме на цьому етапі ознайомлення з теорією музичного виховання студенти усвідомлюють важливість музики в житті дитини, осмислюють необхідність проведення музичних занять у ДНЗ; ознайомлюються зі змістом існуючих програм. Доречним є перегляд зі студентами художніх та мультиплікаційних фільмів, де музика виступає одним з головних героїв ("Звуки музики", "Август Раш", "Мама", "Вусатий нянь"). Також майбутні вихователі починають створювати свою власну музичну фонотеку, що стане у пригоді у подальшій діяльності.

В межах практико-оцінювального блоку на лекціях розкривається зміст таких понять, як "музика та засоби музичної виразності", "сприймання музики, жанри музичного мистецтва, музичний репертуар для дітей", "види музичної діяльності дошкільників", "художньо-творчі та музичні здібності, їх діагностика та розвиток", "музичні та шумові інструменти та їх види". На практичних заняттях студенти оволодівають навичками співу на релятивній основі, гри на дитячих музичних інструментах, ознайомлюються з музично-ритмічними рухами та видами музично-

дидактичних ігор. Особливу увагу педагог звертає на усвідомлення студентами важливості впровадження різних видів музичної діяльності для розвитку рухливості, активності, розумових здібностей, навичок спілкування та емоційної сфери дітей.

Варто зазначити, що ми не ознайомлюємо студентів з музичною грамотою, а користуємось відносною сольмізацією та використовуємо релятивну систему. Це наша суб'єктивна думка, але, як показує практика, студенти у зв'язку з браком годин, які виносяться на аудиторну роботу, не завжди правильно відтворювальною самостійною роботою так і не оволодівають музичною грамотою, це не стає їх фаховою компетенцією. Крім цього, дуже рідко зустрінеш фортепіано або баян у групі. І до того ж треба хоч елементарно орієнтуватися на клавіатурі. Набагато ефективніше за допомогою релятивної системи ознайомити студента з тим, як показати жестами, мімікою вступ і закінчення звучання музики, рух мелодії, її темповий або динамічний розвиток. Педагог на аудиторних заняттях повинен дати знання та навчити майбутнього вихователя володіти матеріалом з теорії та методики музичного виховання, який він сам, без участі музичного керівника може впроваджувати у виховний процес ДНЗ (на випадок, якщо музичний керівник не працює в садочку або зайнятий). Наприклад: ознайомлення дітей з новою піснею. Навіть якщо вихователь не в змозі її заспівати, то він повинен вміти: розповісти про авторів твору, звернути увагу на її зміст, засоби музичної виразності, характер, вивчити текст, передати оплесками ритмічний малюнок, проговорити пісню під супровід шумових інструментів.

У межах творчо-діяльнісного блоку відбувається особистісна самореалізація студентів. Їм пропонується написати сценарій музичного свята, до якого увійдуть всі види музичної діяльності дошкільників, з якими вони ознайомились під час навчання і виступити з музично-театральною постановкою перед дошкільниками. Така форма роботи вчить творчо діяти і мислити, самостійно набувати і впроваджувати свої знання, показати себе креативним, активним і компетентним фахівцем.

Отже, на основі практичного досвіду музичної підготовки майбутніх вихователів нами виділені умови, які ефективно сприяють формуванню їх музичної компетентності:

- 1) викладати предмети музичного циклу повинні кваліфіковані фахівці, які можуть поділитися своїм професійним досвідом;
- 2) надавати широкі і змістовні теоретичні знання, від яких можна "відштовхнутися" і продовжити самостійне опрацювання матеріалу;
- 3) збільшити практичні і лабораторні години, що надасть можливість всім закріпити теоретичні знання і застосувати їх практично;
- 4) широко залучати студентів до практичної театрально-музичної діяльності (підготовка вистав для дитячої аудиторії);
- 5) збільшити години педагогічної практики у ДНЗ – майданчика для отримання діяльнісної компетентності;
- 6) налагодити тісні творчі стосунки з ДНЗ, що дасть змогу ознайомлюватися з передовим педагогічним досвідом як вихователів, так і музичного керівника; дасть можливість роботодавцям обрати серед студентів молоде покоління вихователів.

Отже, ми впевнені, що сучасний студент, незважаючи на скорочення аудиторних годин і збільшення самостійної роботи (а вона, між іншим, сприяє розвитку навичок самоосвіти та самовиховання), повинен отримувати повні, змістовні курси з необхідних методик, щоб вийти зі стін університету компетентним та конкурентоспроможним фахівцем.

Література

1. Белікова О. А. Музично-педагогічні компетенції як основа формування вихователя нової формації [Електронний ресурс] / О. Белікова // Наук. вісник Мелітопольського держ. пед. ун-ту. – Режим доступу: lib.mdpu.org.ua/nvsp/BAK7/7/ 52.pdf. – Назва з екрана.
2. Казанжи І. В. Компетентнісний підхід у фаховій підготовці майбутніх учителів початкових класів / І. В. Казанжи // Збірник наук.-метод. праць. – Житомир : Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2014. – С. 134–139.
3. Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному освітньому просторі : монографія / авт. кол.: Н. М. Авшенюк, В. О. Кудін, О. І. Огієнко та ін. – К. : Педагогічна думка, 2011. – 232 с.

-
4. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма освіти : монографія / Ю. М. Рашкевич. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2014. – 168 с.
 5. Романюк І. Музичне виховання. Організація роботи у дошкільному навчальному закладі : навч.-метод. посіб. / І. Романюк. – Х. : Мандрівець, 2013. – 280 с.
 6. Савченко Р. А. Теорія і методика формування музично-педагогічної компетентності майбутніх вихователів та музичних керівників ДНЗ : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 / Савченко Р. А. – К., 2014. – 40 с.
 7. Чернявська М. В. Музична підготовка вихователя дошкільного закладу як компонент його професійної майстерності [Електронний ресурс] / М. В. Чернявська. – Режим доступу:
nauka.hnpu.edu.ua/sites/default/fahovi%20vudannia/2009/. – Назва з екрана.